

ISSN: 2619-9548

Journal homepage: www.joghat.org, <http://dergipark.gov.tr/joghat>

Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (JOGHAT)

2020 – Volume: 3 Number: 2

Page: 213-233

Received: 01.12.2020

Revised: 10.12.2020

Accepted: 15.12.2020

Araştırma Makalesi (Research Article)
**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI
GELENEĞİ (ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI TRADITION IN THE SCOPE OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE)**

Melih AYDIN^{1*} (orcid.org/0000-0003-1488-9325)

Şafak ÜNÜVAR² (orcid.org/0000-0001-9177-8704)

¹ Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Turizm ve Otelcilik M.Y.O., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis, Türkiye

² Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Turizm Fakültesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye

ÖZET

Turistleri, bir destinasyonu ziyaret etmeye iten önemli motivasyon kaynaklarından biri de o yörenin sahip olduğu kültürel değerlerdir. Kültürün yaşatılması ve aktarılabilmesi için, kültürel değerlerin doğru şekilde sunulabilmesi gerekmektedir. 2010 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine eklenen geleneksel sohbet toplantıları kategorisindeki kürsübaşı, Elazığ'a özgü bir somut olmayan kültürel miras değeridir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması açısından, kültürel miras turizminin etkinliği ve sürdürülebilirliği önemli bir konudur. Bu bağlamda, kürsübaşı geleneğinin yaşatılması, turistlere sürdürülebilir şekilde sunulması ve bu konuda farkındalık yaratılması açısından, Elazığ'da faaliyet gösteren turizm işletmelerinin rolü büyüktür. Bu çalışmada, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Türkiye Temsil Listesi'nde yer alan kürsübaşı sohbet toplantılarının, geleneklerin yaşatılması adına otel işletmelerinde hangi düzeyde ele alındığının tespiti ve kürsübaşı geleneğinin, otellerde yönetici farkındalığı bağlamında ve kanâat önderleri nezdinde incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kürsübaşı geleneği günümüzde özünün dışına çıkarak, bir eksen kayması yaşamıştır. Ayrıca, otel misafirlerinden gelen taleplerin düşük seviyede olması ve otel yöneticilerinin bu geleneğe tam anlamıyla vakıf olmamaları, kürsübaşı geleneğinin turistik bağlamda bilinirliğini sekteye uğratmaktadır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Miras, Kürsübaşı, Elazığ, Harput

ABSTRACT

One of the most substantial sources of motivation for tourists to visit a destination is the unique cultural practices carried out in that region. It is important to reveal cultural values effectively in terms of keeping and transferring culture. Kürsübaşı, which was inscribed in the List of the Intangible Cultural Heritage of UNESCO in 2010, in the category of traditional sohbet meetings, is an important cultural value unique to Elazığ. The sustainability and operability of cultural heritage tourism is an important issue for the protection of intangible cultural heritage. In this context, tourism enterprises operating in Elazığ play a big role in keeping the Kürsübaşı tradition alive, presenting it to tourists in a sustainable way and raising awareness on this issue. In this

Makale Künyesi: Aydın, M., Ünüvar, Ş. (2020). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Elazığ Kürsübaşı Geleneği, Journal of Gastronomy Hospitality and Travel, 3(2), 213-233. DOI: 10.33083/joghat.2020.45

*Sorumlu Yazar: maydin@kilis.edu.tr

study, it is aimed to determine the way kürsübaşı conversation meetings are handled in hotel businesses in order to keep the traditions alive and to examine the Kürsübaşı tradition in the context of manager awareness and opinion leaders in hotels. According to the results of the research, the Kürsübaşı tradition has gone beyond its essence today and has experienced an axis shift. In addition, the low level of demand from hotel guests and the fact that the hotel managers are not fully aware of this tradition disrupt the recognition of the Kürsübaşı tradition in the touristic context.

Key Words: UNESCO, Intangible Cultural Heritage, Kürsübaşı, Elazığ, Harput

1. GİRİŞ

Bir bölgedeki turistik işletmeler, çekicilikler ve fiziki unsurlar dışında da turistleri güdüleyen unsurlar olduğu bilinmektedir. Anıtlar, tarihi yapılar gibi somut unsurların dışında kalan bu somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) öğeleri günümüzde birçok turistin, turistik ürün seçiminde ve seyahat hareketlerinde göz önüne aldıkları güdüleyici etmenlerdendir.

Somut olmayan kültürel miras, kültür turizminde giderek daha fazla rağbet gören ve benzersiz bir turistik ürün yaratılmasına katkı sunan önemli bir kültür ögesidir. Turistik çerçevede SOKÜM, bireylerin kültürel açıdan duyarlı davranışlar ortaya koymasını teşvik eder (Morozova & Morozov, 2018: 4; Esfehani & Albrect, 2016: 12). SOKÜM’ün gelişimi üzerinde özellikle, kültürel miras turizminin payı büyüktür çünkü somut olmayan kültürel miras, ancak düzenli olarak uygulandığında anlam kazanmaktadır (Bak, 2007: 27). Bu düşünceden hareketle, kürsübaşı geleneğinin otel misafirlerine sunumunun hem kültürel mirasın korunup gelecek nesillere aktarılması hem de kültür turizminin gelişimi açısından önemli bir kültür ögesi olduğunu ifade etmek mümkündür.

SOKÜM’ü koruma faaliyetleri toplumu ve insanları her zaman farklı cazibelerle öne çıkmaya ve bir ülkenin gelenek, görenek ve kimliğini korumaya yöneltmektedir. Mirasın maddi olmayan unsurları, bir ülkeye, yerel miras turizmi bağlamında duygusal bağlanmayı kolaylaştırmada büyük öneme sahiptir. Bunun yanı sıra, SOKÜM’ün yerel halkın gelir ve istihdamına doğrudan; turizm gelişimine ise dolaylı etkileri bulunmakta; sanat, kültür ve ülke mirası, bir ülkenin GSYİH’ sını da önemli ölçüde etkilemektedir (Petronela, 2016). Bu bağlamda Dünya Turizm Örgütü’nün, SOKÜM ile turizm kavramları arasındaki ilişki hususunda “kazançlı bir ortaklık” tespitiinde bulunması, SOKÜM’ün turizm açısından önemini ortaya koymaktadır. Çünkü, belli bir bölgede yaşayan bireyler tarafından gerçekleştirilen uygulamalar, o toplumun kültürel özelliklerini yansıtmakta, bu sayede turistler, turistik ürün tercih kararı süreçlerinde SOKÜM ile etkileşime girebilmektedirler (Başkan & Avcıkurt, 2015: 621).

Bir SOKÜM unsuru olan Kürsübaşı ise, insanların bir araya gelerek ortak bir kültür paydasında bulunduğu ve birbirleriyle yakınlaşıp kaynaştığı, geleneksel bir sohbet toplantısıdır. Her yaş ve sınıftan insanı ağırlayan bu muhabbet meclisleri, icra edildiği yıllardan beri Harput’un kültür aynası olma işlevini üstlenmektedir. Günün yorgunluğunun atıldığı, insanların birbirlerine dertlerini açarak rahatladıkları; toplumsal, dini, örfi meselelerin ele alındığı bu buluşmalarda hem dini motiflerin hakim olduğu sohbetler, hem meşk havasında müzikli eğlenceler hem de iç mekânda oynamaya müsait olan oyunlar (fincan oyunu vb.) yer almaktadır. Anadolu misafirperverliğinin hissedildiği bu sözlü meclislerde ahali birbiriyle kaynaşır, atıştırmalıklarla ağızlar tatlanır ve meşkle ruhsal doyuma ulaşılırdı. Kavramların maddileştiği günümüz toplum yapısı, kürsübaşı gibi ritüellerin kültürel pratikler anlamında çok uzağındadır. Bunun başta gelen sebeplerinden biri toplumun ısınma, barınma, beslenme ve sosyalleşme anlamında benmerkezci bir yöne evrilmesi ve kültürel bozunumla birlikte kendini gösteren toplumsal duyarsızlaşmanın her geçen gün biraz daha derinleşmesidir. Bu yozlaşmanın önüne geçilebilmesi ve kürsübaşı geleneğine tekrar eski itibarının teslim edilebilmesi turistik işletmeler için hem bir fırsat hem de bu işletmeler nezdinde üstlenilmesi kaçınılmaz hale gelmiş bir misyondur.

Çalışmada sırasıyla somut olmayan kültürel miras ve kürsübaşı geleneği ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bu kadim geleneğin unutulmaması ve literatüre aydınlatıcı bilgilerin kazandırılması adına, kürsübaşı sohbetleri ve bu sohbetlerin içeriği ile ilgili işleyişsel detaylara değinilmiştir. Araştırmanın asıl iskeletini oluşturan, otellerde kürsübaşı geleneğine yönelik yaklaşım, otel yöneticileri bağlamında 14 departman yöneticisi ve genel müdür pozisyonundaki kişilere sorular yöneltilerek incelenmiş; kürsübaşı geleneğine vakıf olduğu bilinen, Elazığlı 2 kaynak kişinin görüşlerine de ayrıca başvurulmuş;

bu sayede, turizm odaklı bir araştırma olmanın yanında, kürsübaşı geleneğinin yaşatılması açısından referans teşkil edebilecek bir vesikanın alanyazına kazandırılması amaçlanmıştır.

2. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

1972’de imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, o tarihte sınırlayıcı bir tanıma sahipti ve o dönemde SOKÜM’ü kapsamadığı için eleştiriler almıştı. Bu tarihe kadar hazırlanan sözleşmelerdeki kültürel miras algısının “yapı/mimari/obje/nesne” odaklı olduğu görülmektedir. Yükselen bu sesler karşılığını bulmuş ve 1973 yılında Bolivya Deklarasyonu ile, 1989’da Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı ve nihayet 2003 yılında SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nin imzalanması ile birlikte, somut olmayan kültürel miras kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Oğuz, 2013: 7).

Ekici (2004: 7) kültürel mirası, belli bir kişi veya grubun, aynı şekilde bir kişi ya da gruba, sahip olduğu maddi-manevi varlıklara dair bütün haklarını devretmesi olarak açıklamaktadır. Buzarovski’ye (2013: 124) göre ise kültürel miras, somut ve somut olmayan olmak üzere iki kategoride incelenmektedir. Bu kategorilerden biri olan SOKÜM, topluluk, grup ve kimi durumlarda kişilerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımlayabildikleri anlatımlar, temsiller, uygulamalar, bilgi-beceriler ve bunlara ilişkin araç-gereçler ve kültürel mekânları ifade eder. Kuşaktan kuşağa devredilen SOKÜM, topluluk ve grupların çevreleriyle, yaşadıkları doğayla ve kendi tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli yeniden yaratılır ve bu durum da onlara hem kimlik hem de devamlılık duygusu verir; bu şekilde kültürel çeşitliliğe ve insanların yaratıcılıklarına duyulan saygıya katkı sağlanmış olur (UNESCO, 2019).

2003 yılında UNESCO’ya üye ülkeler tarafından kabul edilen SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nde geçen “somut olmayan” kavramı görsel, uygulamaya dönük, işitsel (müzikal) ve sözlü tüm halk bilgisi türetmelerini kapsamaktadır (Ekici, 2004: 6). Koruma altına almak kavramı, kültürel miras ögesinin estetik, tarihi, bilimsel ve sosyal yönlerinin de farkında olmak ve bu değerler üzerinden kendi kültürel kimliğini iyi tanımaya vurgu yapar (Vecco, 2010:323).

UNESCO tarafından icra edilen çalışmalar çerçevesinde, ülkelerle ilgili SOKÜM listeleri oluşturulmakta ve dünya kültürlerini oluşturan değerlerin unutulması ve bu uygulamaların tekrarının azalması zaman içinde yok olması önlenmeye çalışılmaktadır (Güdü, Sonat & Bozok, 2015: 575). UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi, kültürel mirası koruma anlamında önceki sözleşmelerden farklı şekilde; “insansız korumadan insanlık için ve insanla birlikte koruma” düşüncesine yönelmiştir. Sözleşmede insan unsuru öne çıkarılmış ve kültürel mirası taşıyan ve aktaran bireylere, kültürel mirası üreten ustalara ve kültürel mirasın aktarıldığı mekânlara özel bir parantez açılmış ve yaşatarak koruma yöntemi benimsenmiştir (Ekici & Fedakâr, 2013: 51). UNESCO, Somut Olmayan Mirasın Başyapıtları Bildirgesi ışığında, SOKÜM’ün insanlar arasındaki etkileşim ve anlayış sağlayıcı, yakınlaştırıcı, birleştirici bu özel rolünü gözeterek, 17 Ekim 2003 tarihinde, SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’ni kabul etmiştir. Bu sözleşmenin “Tanımlar” olarak adlandırılan 2. maddesinde, SOKÜM: “*topluluk, grup ve bazen de bireylerin, kendi kültürel miraslarından bir parça olarak tanımlayabildikleri temsiller, uygulamalar, bilgi-beceri, anlatımlar ve bunlara ilişkin araç, gereç ve kültürel mekanlar*” olarak açıklanmaktadır. SOKÜM, özellikle şu alanlarda ortaya çıkar (UNESCO, 2019):

- a) SOKÜM’ün aktarımında taşıyıcı olma işlevi gören dil, sözlü gelenekler ve anlatımlar
- b) Gösteri sanatları,
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler,
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar,
- e) El sanatları geleneği.

UNESCO tarafından, yukarıda açıklanan 4 maddeyi kapsayan SOKÜM unsurları, Türkiye özelinde de her yıl farklı kültürel miras gelenekleri olarak tescil edilerek Türkiye temsil listesinde yer

almıştır. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Türkiye Temsil Listesi'ndeki öğeler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Türkiye Temsil Listesi

Kabul Edildiği Yıl	Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru
2008	-Meddahlık Geleneği -Mevlevi Sema Törenleri
2009	-Aşıklık Geleneği -Karagöz -Nevruz
2010	-Geleneksel Sohbet Toplantıları -Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah -Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali
2011	-Tören Keşkeği Geleneği
2012	-Mesir Macunu Festivali
2013	-Türk Kahvesi ve Geleneği
2014	-Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı
2016	-Geleneksel Çini Sanatı -İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka. -Nevruz (2009 yılındaki ortak dosya genişletilerek yeniden listeye dahil edilmiştir.)
2017	-Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya) Islık dili (Acil koruma gerektiren kültürel miras unsuru)
2018	-Dede Korkut- Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile Ortak Dosya)
2019	Geleneksel Türk Okçuluğu

Kaynak: UNESCO, 2019

SOKÜM kavramı, 2003 yılında UNESCO'nun Genel Kurulu'nda kabul edilmesi ile uluslararası alanda kabul görmeye ve UNESCO'ya üye olan ülkelerin parlamentolarında kabul edilmeye başlanmış, sonrasında ise 2006 yılının Ocak ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen "SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun"un onaylanması ve yürürlüğe girmesi ile Türkiye de sözleşmeye taraf olmuştur (UNESCO, 2019). Bunu takip eden yıllarda, geleneksel sohbet toplantılarının üzerinde özellikle durulmuş, 2010 yılında UNESCO SOKÜM'ün Korunması İçin Hükümetler Arası Komite Nairobi/ Kenya'da bir araya gelerek, Elazığ- Kürsübaşı sohbet toplantılarını da kapsayan Geleneksel Sohbet Toplantıları başlıklı kültürel mirasın korunması sözleşmesini kabul etmişlerdir (UNESCO, 2019).

3. KÜRSÜBAŞI GELENEĞİ

Gelenekler, toplumun yaşadığı coğrafyadan esinlenerek şeklini alır. Belli bir coğrafyadaki insanların günlük hayatlarında sık etkileşimde buldukları maddi ve manevi unsurların etkisiyle, uzun yıllar içerisinde şekillenen gelenekler toplumların kültürel zenginliğini yansıtır (Ar, 2015: 19). Tarihsel süreçte, geleneksel sözlü kültür taşıyıcısı olarak karşımıza çıkan sohbet toplantıları, uzun kış gecelerinde insanların bir araya gelerek keyifli anlar yaşamalarını ve toplumsal dayanışma ve kaynaşmayı sağlayan sosyal bir öğedir (Atlı, 2015:7). Aşağıda, Tablo 2'de Türkiye'de farklı yörelere ait sohbet toplantıları ve o yörede aldığı isimler sunulmuştur. Geleneksel sohbet toplantılarının geçmişten günümüze, Türkiye'deki 7 coğrafi bölgenin tümünde, kimi yörelerde birbirine benzer uygulamalarla, kimi yerlerde ise tamamen farklı pratiklerle hayat bulduğu tabloda görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de Sohbet Toplantılarının Farklı Yörelerdeki Karşılıkları

Çankırı, Kastamonu-Tosya, Manisa-Kula, Manisa-Soma, Afyon-Sandıklı, Tavas, Uşak, Simav	Yârân
Konya- Akşehir	Sıra Yârenleri
Kütahya Yöresi	Yâren Teşkilatı
Elazığ	Kürsübaşı
Şanlıurfa	Sıra Gecesi
Balıkesir-Dursunbey ve Konya	Barana
Afyon, Bursa, Isparta-Senirkent ve Kütahya	Gezek
Sivas, Çorum, Gaziantep, Mardin, Kastamonu, Erzincan-Kemaliye, Tokat, Nevşehir	Sıra Gezme
Gaziantep, Yozgat	Oda Sohbetleri
Gümüşhane, Bayburt, Sivas, Bolu-Gerede, Sinop-Boyabat, Tokat-Erbaa Üzümlü, Kırşehir ve Karabük-Safranbolu	Ferfene
Balıkesir-Pamukçu	Erfene
Artvin	Harfana ya da Arfana
Kastamonu	Oturma ve Oturak
Bolu-Mudurnu	Ateş Gezmesi (Birikme Geceleri)
Konya, Edirne ve Balıkesir	Helva Sohbetleri
Diyarbakır	Velime Geceleri (Eyvan Geceleri)
Konya ve Aksaray	Oturak Âlemleri
Bolu-Gerede	Sohbet Toplantıları
Ankara Yöresi	Cümbüş Âlemleri
Van	Oturmah
Ankara-Beypazarı, Karabük-Safranbolu, Kırıkkale-Keskin ve Kırşehir	Muhabbet Sohbetleri
Kırşehir	Helebiş
Karabük-Safranbolu	Sıra Âlemleri
Isparta ve Antalya	Kef (Keyif)
Adıyaman	Harfene Sohbetleri
Sivas	Oda Açma / OdaYakma
Denizli-Acıpayam	Kızan Odası Sohbetleri
Şanlıurfa	Sahaniye Gezmesi
Samsun-Havza	Kaz Çevirme Âlemleri
Samsun	Keşik Meclisi
Kemerhisar	Keşik Gitme
Karaman, Kastamonu	Sıra Meclisi
Karabük-Safranbolu	Banduma, Lokma, Oturak

Kaynak: (Atlı, 2016a: 274-275; Seyfeli, 2016: 247; Atlı, 2018: 98).

Kürsübaşı geleneğinin uzak tarihine ilişkin izler, avcı-toplayıcı dönemlere kadar ulaşmaktadır. Bunun yanında Uygur halk kültürünün önemli bir ögesi olan Uygur halk meşrepleri, Harput kültüründeki geleneksel kürsübaşı ile mekân, yöneticiler, hiyerarşik yapı, müzik, ikram, kurallar, verilen cezalar ve oturma düzeni anlamında büyük benzerlikler göstermektedir. Özellikle Uygurların yerleşik hayata geçiş dönemi sonrasında daha da gelişmiş olan meşrep geleneği, İslamiyetin kabulüyle birlikte X. yüzyıldan sonra içerisinde dini motifleri de taşır hale gelmiştir (Sönmez, 2017). Kürsübaşı geleneğinin tarihçesine eğilen bazı araştırmacılar (Ekim, 2012: 6; Eroğlu, 2017: 523; Ekici & Fedakâr, 2013) geleneksel sohbet toplantılarının, Osmanlı döneminde kurulmuş olan, esnafların yorgunluklarını atmak maksadıyla yiyecek ve içecekler eşliğinde düzenledikleri şarkılı, türkölü, manili, gazelli, oyunlu sohbetleri içeren Ahilik sohbet toplantılarına temellendiğine dikkati çekse de, Sönmez (2017: 225) Ahilik geleneğinin temelini özünde Türkistan’a dayandığını savunmaktadır. Bununla birlikte, Ahilik teşkilatı dağıldıktan sonra da belirli yörelerde birbirine benzer özellikte bazı gelenekler görülmeye devam etmiştir. Bu bilgilerden hareketle, kadim bir Türk geleneği haline gelen kürsübaşı sohbet toplantılarının kökeninin Ahilik geleneğinin de ötesine dayanması muhtemeldir.

Kürsübaşı, Elazığ ve Harput yörelerinde ev ve köy odalarında gerçekleşen müzikli oturum olarak tanımlanmıştır (Koçak, 2003). Harput sanatçılarının duygularını sözlere ve müziğe dökerek kendilerini ifade ettikleri bahçe alemleri, kürsübaşı meşkleri, meşk alemleri gibi bir araya gelişler, bir

musiki meclisi, bir müzik teşkilatı gibidir (Eroğlu, 1989: 12). Kürsübaşı sohbetleri, yöre halkının sevinçlerini, eğlencelerini yansıtan bir meşk meclisi olmanın yanı sıra; türkülerle, ağıtlarla sonlanan ev meclisleri olarak da yöre insanının hüznlerini, acılarını, kederlerini paylaştığı, dertleştiği toplantılardır (Yalçın, 2012: 18). Geçmişte oda işletme kültürünün olduğu Elazığ'da, zengin kişilere ait konaklarda selamlık daireler, orta halli kişilerin ise selamlık odaları bulunmaktaydı. İleri gelenlerin sahip olduğu bu konak adı da verilen selamlıklar kimi yerde salon büyüklüğüne erişebilmekteydi. Hatta bunlardan bazılarında birkaç oda olup, hemen yanlarında ise hizmetkârların hazır bulunduğu, kahve ocağı da denen ayrı bir oda mevcuttu. Bu odalarda düzenli olarak toplanan kişiler belliydi. Bir odanın müdavimi olan kişinin başkalarının tertiplemediği diğer bir odada görülmesi hoş karşılanmamaktaydı (Akbıyık, 2018: 38; Çarsancaklı, 2002: 47).

Kürsübaşı toplantıları, kız isteme merasimlerinin yapıldığı ve evlilik kararlarının alındığı; dini, felsefik ve kahramanlık temalı kitapların okunup yorumlandığı irfan meclisleridir. Bu toplantılar, yüzük oyunu gibi seyirlik oda içi oyunların oynandığı, dönemin eğlence meclisleridir. Bu meclisler, yörenin tarihinin, yaşama biçiminin, törelerinin, gelenek ve göreneklerin bir sonraki kuşaklara aktarıldığı yerlerdir. Kürsübaşı toplantıları, katılanlar tarafından getirilen ve “yatsızlık”, “yassılık” gibi isimlerle bilinen ve geç saatlerde atıştırılmalık olarak verilen ikramların yapıldığı toplantılardır (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, 2019).

Kürsübaşı geleneğinde yemekler, püsün olarak bilinen imece usulüyle hazırlanıp yenmekteydi. Püsünler, katılımcıların her birinin farklı bir yiyecek getirmesi şeklinde yapılabildiği gibi, gün içinde püsün için katılımcılardan toplanan paralarla da yapılabilmekteydi. Püsünler yapılmadan önce, akşama doğru dükkânlarda, tertip edilecek püsüne kimlerin kabul edileceği önceden istişare edilerek hazırlıklar yapılırdı. Bunun yanında, özellikle kış aylarında yapılan kürsübaşılarda meyve püsünleri de tertip edilir, yaz aylarında toplanarak korunup saklanan turfanda meyveler bu sohbet toplantılarında tüketilirdi (Sunguroğlu, 1968: 278-280; Yılmaz, 2019: 13).

Harput kültürünün önemli unsurlarından biri olan kürsübaşının yapıldığı evlerde, kış aylarında kurulan kürsünün etrafında oturma geleneği için kürsü yorganları, makatlar ve sedirler ile yaslanma amaçlı yastıklar bulundurulmaktaydı (Kılıç, 2007: 19). Kürsüler, 50-60 cm. yüksekliğe sahip olup, dört ayaklı ve dört köşeli, tahtadan yapılmış kare bir masa şeklindedir. Alt döşemenin ortasında, mangalın yerleştirilmesi için yapılmış, 30-60 cm. çapında daire şeklinde oyulmuş boş bir yer vardır. Kürsülerin boyutuna göre özel olarak yapışkan çamur ve samandan yaptırılmış olan bu mangallar, kürsü ayaklarının tam ortasına yerleştirilir, etrafında ise ev ihtiyacında kullanılacak suların ısınması için bakır ibrikler sıralanırdı. Açık havada ve genellikle yemek ocaklarında yakılan kömür ateşi, carıtlarla (ateş küreği) bu mangallara konulur ve uzun süre dayanması için de üzerleri kütle kapatılırdı. Bu ateş, soğuğun şiddetine göre 10-12 saate kadar kürsüyü ve kürsü başlarını etkili bir şekilde ısıtır ve sıcak tutardı. Kürsünün üzerine, özel olarak yaptırılmış büyük yorganlar örtülürdü. Kürsünün iki tarafına sedir, diğer iki tarafına da büyük minderler sıralanırdı. Bunların üzerine tekrar yumuşak döşek veya makatlar konur ve üstlerine temiz örtüler serilirdi. Duvar taraflarına da sıra ile yastıklar dayanırdı. Bu yumuşak minderler üzerinde oturulur, yastıklara yaslanılırdı. Ayak, bacak ve kollar bu yorgan altına sokulur ve kürsü yorganı göğüslere kadar çekilirdi. Bu şekilde kürsünün dört bir tarafında oturanlar vücutlarını ısıtıp soğuktan korunmaktaydı (Sunguroğlu, 1968: 276).

Geleneksel Harput evlerinde kullanılan "kürsü" ile geleneksel Japon evlerindeki “kotatsu” nun kökeni Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Hem Japon kültüründeki kotatsu hem de geleneksel Harput evlerindeki kürsü, insanların etrafına ısınmak için toplanarak üstlerine yorgan, örtü vb. çekerek oturdukları bir obje olma rolünü üstlenmektedir (Schwamborn, 2019: 18). Görülmektedir ki, isim ve kullanım amacı bakımından dikkate değer benzerlikteki bu iki ayrı kültür ögesi, özünde dünya mirası mozaiğinin tamamlayıcılarıdır.

Kürsübaşının o gün icra edileceği ev sahibinin ikram ettiği kuruyemiş ve meyveler kürsünün üzerinde konmaktaydı. Sohbet devam ederken, bu kuruyemiş ve meyveler yenir, çay ve kahve içilirdi. İçecek olarak ayran, koruk şerbeti, bazen de nar şerbeti ikram edilirdi. Bu meclislerdeki oturma düzeni yaşlı, bilge kişilerden genç, daha toy kişilere doğru sıralanırdı. Misafirler özellikle baş köşeye oturtulur, söze yaşlı bilgiler başlardı. İlk etapta toplum meseleleri konuşulurdu. Küsler varsa barıştırılır, sıkıntısı olanların dertlerine çareler aranırdı. Davacı ve davalılar dinlenerek bir karara varılırdı. Kur'an-ı

Kerim'den bir bölüm okunur ve dualar edilirdi. Sonrasında, en önemli bölüm olan meşk bölümüne geçilmekteydi. Meşki yönetecek ve müzik konusunda söz sahibi olan kişinin komutuyla, sazandeler Paşagöçtü Peşrevi ile faslı açarlardı. Meşk esnasında, yaşlı ya da gençlerden kimse yiyip içemez ya da konuşamazdı. Bu mecliste bulunanlar uluorta dolaşamazlardı. Ara verildiğinde ikramlar yapılır, ihtiyaçlar görülür, sazlar akort edilirdi. Ortamdan ayrılmak isteyen bir kimse ancak izin alarak ayrılabilirdi. Bu şekildeki, kendine özgü kural ve kaideleri olan müzik temsiline kurala dayalı müzik icrası geleneği adı verilmektedir (Öcal, 2013: 136-137; Eroğlu, 1996: 199). Harput Peşrevi olarak da bilinen Paşagöçtü, sözsüz olarak ve yalnızca sazlarla icra edilirdi. Sonrasında aynı makamdaki gazellere geçilir ve türkülerle devam edilirdi. Üçüncü bölümde ise hoyratlar okunur ve nihayet şikiltim olarak da adlandırılan hareketli, hızlı, kırık havalar çalınırdı (Önal, 2011: 102). Ezbere beyitlerin okunup, Nedim, Fuzuli, Sadi, Baki ve Nabi'den eserlerin geçildiği kürsübaşlarında sesi güzel olanlar Muhammediye, Nevres Külliyyatı, Emrah ve Kısas-ı Enbiya'dan parçalar seslendirmekteydi. Bu sohbet toplantılarında tasavvufi yaşantı ve bilgi de öğrenilmekteydi (Akbiyık, 2018: 38; Çarsancaklı, 2002: 48). Yöre halkı yılın yaklaşık olarak yarısına denk gelen soğuk ayları, kürsübaşlarında toplaşarak ve ısınarak geçirir ve adeta güneş görmezdi (Sunguroğlu, 1968: 207). Kürsübaşı sohbetlerinde Harput musiki kültüründen türküler, elezber, hoyrat, maya, gazel, oyun havaları gibi türler icra edilmekteydi (Azar, 2015: 270).

Resim 1. XXVII. Uluslararası Hazar Şiir Akşamlarında Kürsübaşı Gösterimi

Kaynak: Elazığ İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2019.

Kürsübaşı kavramı esas itibariyle Elazığ'a özgü bir kavram olup, kürsübaşı adı duyulduğu anda akıllara, sıra geceleriyle bağdaştırılan çığ köfte sahnesi gelmektedir. Asıl kürsübaşının böyle idrak edilmemesi gerekmektedir. Eski kürsübaşı toplantılarında ilk etapta nerede toplanılacağı kararlaştırılır ve toplanılacak yerdeki en büyük, ekâbir olarak tabir edilebilecek, sözü geçen, yaşı ve bilgisi itibariyle hürmete değer kişi bir konu açarak, o konu üzerine münâzara edilmesini sağlardı. Söyleşi yapılırdı ve en sonunda musikiye geçilirdi. Yörede orcik olarak bilinen cevizli üzüm ya da dut sucukları, bastuk (pestil), elma armut kakı, ceviz, badem, dut kurusu, leblebi ikram edilirdi (Demirbaş, 2015; Sahil, 2019: 188). Kürsübaşı sohbetlerinde bir sosyal hiyerarşi kuralına göre davranılırdı. Odada her bir bireyin oturacağı yer ve oturuş şekli, sohbetlere dahil olup olmama durumu, kendi yaşı ve mevkiisi doğrultusunda bellidir ve bir adaba göre yapılırdı (Çarsancaklı, 2002: 48). Kürsübaşı geleneği, Elazığ'da kent kimliğinin oluşumu ve yerleşiminde bir yapı taşıdır (Azar, 2013: 197). Bu toplantılarda yalnız eğlencelere yer verilmekle kalınmaz, aynı zamanda kültürün bir yansıması olan masallar, hikâyeler, savaş anıları, bilmeceler, şakalar, fıkralar anlatılırdı (Sunguroğlu, 1968: 280; Akbiyık, 2018: 38). Kürsübaşı yalnız müzikten ibaret olmayıp, kahramanlık menkıbelerinin anlatıldığı, memleket meselelerinin konuşulduğu küçük bir meclis görevi üstlenmekteydi (Önal, 2011: 102).

Kırmızıgül (2019: 50), Harput musikisinin o dönem için önde gelen yerel ses sanatçılarından Nihat Kazazoğlu ile yaptığı görüşmesinde, Harput musikisinde kanun, klarnet, cümbüş, ud, keman gibi enstrümanların olduğunu, bununla beraber Osmanlı zamanında Harput'ta yaşayanların çalgılı eğlencelere sıcak bakmadığını; bu yüzden meşk ve kürsübaşı etkinliklerinde icra edilen eserlerin eski devirlerde ağızla söylendiğini belirtmektedir. Bu ağızla söyleme tavrı "ayak tutma" olarak adlandırılmış olup; daha sonraki dönemlerde ayak tutma, yerini enstrümanlara bırakmıştır.

Resim 2: Elazığ Kürsübaşı Sohbet Toplantısı

Kaynak: Şentürk & Ozanoğlu, 2015: 332.

Asırlara yayılan bir medeniyet beşiği olan Harput, iktisadi ve idari ve kültürel bir merkez olma özelliğini her zaman korumuştur. Harput'un sakinleri tarafından yıllarca bağ ve bahçelerdeki meşk meclislerinde, ev ve köy odalarında ise kürsübaşı ve alem meclislerinde kendine has müzik üretim ve icraatları yapılmıştır (Eroğlu, 1989: 11). Türk musikisinde özel bir yere sahip olan Harput musikisinden eserlerin icra edildiği etkinliklerin; kışın kürsübaşı, yaz aylarında ise havuzbaşı, kayabaşı gibi isimlerle anıldığı bilinmektedir (Bican, 2014: 23). Bu kültürel toplantılarda kurala dayalı toplu müzik icrası geleneği vardır. Klasik Anadolu türkü geleneğinden gözle görülür bir biçimde farklılaşan Harput musikisinde şehir müziği etkileri hissedilir. Kanunla birlikte ince saz ya da takım çalgı adı verilen cümbüş, klarnet, keman, ud, dömbek gibi enstrümanlar kullanılır (Eroğlu, 2017: 521). İcra edilen şarkı ve türkülerde, makam ve usul bakımından birtakım farklılıklar söz konusudur. Yaz aylarında, özellikle cuma günleri Kurey, Kale ve Kayabaşı gibi bilinen mahallelerde yüksek havaların (uzun hava), şarkı ve türkülerin söylenip, yenilip içildiği, mahalleler arasında birbirini uzaktan pür dikkat dinleyen mahalle sakinleri tarafından cevap mahiyetinde musiki atışmalar yapıldığı ve bütün bir Harput ahalisinin bu musiki şölenini dinlediği aktarılmaktadır (Bıçak, 2015: 413-414). Harput'ta ve çevresinde, Klasik Türk Müziği sazlarının yüz yılı aşkın süredir çalındığı bilinmektedir. Bağ ve bahçelerde günler süren eğlencelerde ve kürsübaşı meşklerinde yüksek sesli ve açık havaya uygun olan cümbüş ve klarnet gibi sazlar tercih edilmiştir. Bu çalgıların tercih edilmesinde, tarihsel süreçte bir yönetim merkezi konumunda olan Harput bölgesindeki saray kültürünün etkisi büyüktür (Karkın & İmik, 2010:4).

Kürsübaşının unutulmaya yüz tutması 20. yüzyılın ikinci yarısından sonraya tarihlenir. 1944 yılından itibaren, yılda bir kez, İstanbul'daki Elazığlı üniversite öğrencileri tarafından düzenlenen Elazığ folklor gecelerinde kürsübaşı adında bir gazete çıkarılmaktaydı. 1951 yılında 7. sayısını da verdikten sonra kürsübaşı tertiplerinin yapılamamasından ötürü yayına ara verilmiş; son olarak 8. sayısını ise uzun yıllar sonra 1959 yılında vermiştir (Sunguroğlu, 1959: 540).

Resim 3: 5 Nisan 1975 tarihli “Geleneksel Kürsübaşı” Dergisi

Kürsübaşı geleneğinin sürdürülebilmesi, yerel kuruluşlar ve basın yayın organlarıyla birlikte, turizm alanında faaliyet gösteren kurumlar ve özel sektör temsilcilerinin ilgi, çaba ve özverisine muhtaçtır. Zira turizm destinasyonlarını deneyimlemek isteyen turistler, o bölgedeki fiziksel unsurların yanı sıra, SOKÜM öğelerine karşı da merak duygusuyla hareket etmektedirler. Günümüz seyahat hareketleri ve turistik ürün seçimlerinde bu soyut değerler daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Destinasyon yönetim örgütlerinin, destinasyon pazarlaması sürecinde SOKÜM öğelerini göz önünde bulundurması, bu açıdan önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, Harput kültürünün bir parçası olan kürsübaşı geleneğinin canlandırılması için, Türk otel zincirlerinden birinin Elazığ’da 2016 yılında açtığı otelde, “meşkhane” adı verilen özel mekân hizmete sunulmuştur. Bu tasarımı özel olarak yapılmış odada, kürsübaşı geleneğinin canlandırılması amaçlanmıştır. Ne var ki, yaklaşık 2 yıl hizmet veren meşkhane, faaliyetlerine ara vermiştir.

Kültürel öğelerin öne çıktığı bir destinasyonda turistik arz, gelen turist sayısı ile yakından ilişkilidir. Tablo 3’te, Elazığ’ı ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısı ve yıllara göre turist sayısındaki değişim gösterilmiştir. Tablodan da görüleceği gibi, 2010 yılından itibaren 10 yıllık zaman diliminde yerli ve yabancı turist sayısı 3 katını aşmıştır. Tabloda göze çarpan bir diğer detay, Elazığ’ı ziyaret eden yabancı turist sayısının 10 yıllık dönemde yıllık 5000 turist rakamına dahi ulaşamamış olmasıdır. Yerli turist sayısına oranla, yabancı turist sayısının bu denli düşük olması, yabancı turistlere yönelik tanıtım faaliyetlerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Tablo 3: 2010-2019 Yılları Arasında Elazığ’da Geceleme Yapan Yerli ve Yabancı Turist İstatistikleri

YILLAR	YERLİ	YABANCI	TOPLAM	YÜZDELİK DEĞİŞİM
2010	68.553	1.276	69829	
2011	95.911	2.498	98409	41%
2012	97.451	2.563	100014	2%
2013	98.275	2.631	100906	1%
2014	110.093	2.820	112913	12%
2015	130.093	3.478	133571	18%
2016	125.857	2.567	128424	-3,9%
2017	174.136	3.596	177.732	38%
2018	156.140	3.082	159.222	-10%
2019	208.802	4.796	213.598	34%

Kaynak: Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

4. YÖNTEM

SOKÜM Türkiye Temsil Listesi’nde yer alan Kürsübaşı Sohbet Geleneği’nin yaşatılması adına, bu geleneğin otel işletmelerinde hangi düzeyde ele alındığının tespiti ve Elazığ’da faaliyet gösteren otellerde yönetici pozisyonundaki çalışanlar ile kanaat önderi vasfındaki kişiler açısından Kürsübaşı

Sohbet Geleneği'ne yönelik farkındalığın incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada araştırmanın amacına ve sorularına uygun olan nitel araştırma modeli olan fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırma, günlük hayatta farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanarak, tecrübelerimizi ve kendi dünyamızdaki bu tecrübelere yüklediğimiz anlamı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yılmaz ve Şahin, 2016: 148)

Araştırmada veri toplama aracı olarak, görüşme ve doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik oluşturulan sorular hem döküman incelemesi hem de alanında uzman kişilere dayanarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu şeklinde hazırlanmıştır. Geliştirilen görüşme formu aracılığıyla nitel araştırmalarda tercih edilen olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden amaca göre örnekleme yöntemi ile belirlenen 14'ü otel yöneticisi, 2'si ise kürsübaşı geleneğine vakıf kanâât önderlerinden oluşan 16 katılımcıya yüz yüze sorular yöneltilmiştir. Otel yöneticilerine, kürsübaşı sohbetlerinin otel işletmelerindeki icrası ile ilgili toplamda 9 soru, kanâât önderlerine ise kürsübaşı geleneğinin ritüelistik temeline yönelik bir soru yöneltilmiştir. Yapılan görüşmeler, katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır. Her bir katılımcı için görüşme süresi 20 dakika ile 40 dakika arasında değişmiştir. Görüşme esnasında sorularda gerekli değişiklikler yapılmış, konuşma tarzına uygun, konuşmayı teşvik edici, görüşme sürecini kontrol edici ve yansız olmaya dikkat edilmiştir. Katılımcıların kürsübaşı geleneği ile ilgili düşüncelerini ve çalıştıkları işletmede kürsübaşının hangi düzeyde ele alındığını derinlemesine inceleyebilmek amacıyla, gerektiğinde katılımcılara bu sorularla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Verilerin ayrıntılandırılarak raporlanması nitel araştırmada önemli geçerlik ölçütlerinden biridir. Bunun yanında veri toplama, analiz etme ve yorumlama aşamalarında tutarlı olma ve bu tutarlığın sağlanmasında hangi yolun izlendiği hususu, geçerliği ortaya koyan kayda değer göstergelerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 257-258). Nitel araştırmalarda yaygın bir pozitivist ölçüt olan güvenirlilik ise bir araştırmacının, araştırma aracının veya yöntemin zaman içerisindeki istikrarını ve tutarlılığını ifade eder. Güvenilir bir ölçüm aracı farklı şart, zaman ve ortamlarda aynı şekilde çalışarak, tutarlı bir ölçüm ortaya koyar (Tracy, 2020: 266-267). Araştırmacının bir araç olduğu nitel araştırmada kendisine güvenilir demesi yeterli değildir. Bunun yerine araştırmacı, onu kişisel olarak güvenilir yapan özelliklerin ayrışmasını temin ederek, verilere ilişkin yorumların güvenilir olmasını sağlamaktadır (Marshall ve Rossman, 2016: 122). Bu çerçevede araştırma sürecinde geçerlilik ve güvenirliliğin sağlanması için aşağıda sıralanan çalışmalar yapılmıştır:

- Araştırmanın metodolojisi açık ve ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.
- Araştırma soruları alanyazın ve alanında uzman kişilerin görüşleri çerçevesinde oluşturulmuştur.
- Katılımcılar araştırma konusuna uygun, alanında uzman kişilerden seçilmiş; görüşme gönüllülük esasına dayalı yapılmış ve yüz yüze etkileşimde bulunulmuştur.
- Verilerin toplanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında derinlemesine bilgi edinme anlayışı benimsenmiştir.
- Araştırma süreçleri birbiriyle bağlantılı ve tutarlı bir şekilde yürütülmüştür.
- Araştırmaya dahil edilen katılımcılar amaçlı örnekleme tekniği tercihe göre belirlenmiştir.
- Araştırmada, verilerinin raporlanması sürecinde ayrıntılar hassasiyetle incelenmiş; araştırmanın doğrulanabilirliği, tekrarlanabilirliği, aktarılabilirliği ve inandırıcılığı üzerinde özellikle durulmuştur.

5. BULGULAR

Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda çalışmanın bulguları aşağıdaki başlıklar altında derlenmiştir.

5.1. Katılımcıların Profili

Tablo 4. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Görevi
Katılımcı 1 (K1)	Erkek	39	Genel Müdür
Katılımcı 2 (K2)	Kadın	25	Departman Yöneticisi
Katılımcı 3 (K3)	Erkek	40	Genel Müdür
Katılımcı 4 (K4)	Erkek	51	Departman Yöneticisi
Katılımcı 5 (K5)	Erkek	35	Departman Yöneticisi
Katılımcı 6 (K6)	Erkek	41	Departman Yöneticisi
Katılımcı 7 (K7)	Erkek	44	Departman Yöneticisi
Katılımcı 8 (K8)	Erkek	42	Departman Yöneticisi
Katılımcı 9 (K9)	Erkek	40	Genel Müdür
Katılımcı 10 (K10)	Erkek	34	Departman Yöneticisi
Katılımcı 11 (K11)	Erkek	56	Genel Müdür
Katılımcı 12 (K12)	Erkek	43	Genel Müdür
Katılımcı 13 (K13)	Kadın	43	Departman Yöneticisi
Katılımcı 14 (K14)	Erkek	45	Genel Müdür
Katılımcı 15 (K15)	Erkek	64	Kanaât Önderi
Katılımcı 16 (K16)	Erkek	49	Kanaât Önderi

5.2. Verilerin Analizi

Görüşmede elde edilen verilerin çözümlenmesinde niteliksel içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizinden önce ilk olarak görüşme metni dikkatlice okunarak bir kod listesi çıkarılmış, kodlar arasındaki ilişki açığa çıkarılarak ana ve alt kategoriler belirlenmiştir. Araştırmanın soruları ve amaçları doğrultusunda alanyazın temelinde oluşturulmuş toplam 3 ana kategori ve 8 alt kategori Tablo 5’de belirtildiği gibi adlandırılmıştır.

Tablo 5: Kategori ve Alt Kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler
1-Kürsübaşı Etkinliğine Yönelik Algı	1.1. Kavramsal Algı (1. Soru) 1.2. Kültürel Mirasın Korunması Algısı (2 ve 6. Soru) 1.3. Özgünlük Algısı (3.Soru)
2-Tesis Kabiliyeti	2.1. Otellerin Kürsübaşı Tecrübesi (5.Soru) 2.2. Mekânsal Uygunluk (8.Soru)
3-Muhtemel Maliyet ve Getiri	3.1. Konuklardan gelen katılım talepleri (4.Soru) 3.2. Maliyet (7.Soru) 3.3. Gelir (9.Soru)

Ana kategori ve alt kategorilerin belirlenmesinden sonra her bir katılımcıya ait görüşlerin hangi kategori ve alt kategoride yer aldığı ile ilgili analize geçilmiş ve sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Kategori ve Alt Kategorilere Göre Katılımcıların Kürsübaşına Yönelik Algıları

Kategori				
Kürsübaşı Etkinliğine Yönelik Algı		Frekans	Yüzde %	
Kavramsal Algı	Müzik/Musiki (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8)	7	50	
	Söyleşi/Sohbet (K1, K2, K5, K6, K14)	5	36	
	Toplanma (K2, K6)	2	14	
	Görsel Oyun (K11)	1	7	
	Çalgı (K5, K6, K14)	3	21	
	Kültür (K7, K10, K13)	3	21	
	Elazığ (K3, K5, K7, K8, K10)	5	36	
	Harput (K7, K14)	2	14	
	Organizasyon (K7, K13)	2	14	
	Eğlence (K2, K6)	2	14	
	Yöresel/Mahalli (K4, K5, K7, K8, K10)	5	36	
	Kürsü (K11)	1	7	
	Halk meclisi (K5)	1	7	
	Tarih (K10)	1	7	
	Efsaneler (K11)	1	7	
	Yerel Kıyafet (K11)	1	7	
	Geleneksel (K14)	1	7	
Yer menderi (K9)	1	7		
Kültürel Mirasın Korunması Algısı	Otelde Düzenlenen Kürsübaşı Organizasyonlarının Etkisi	Etkisi Vardır (K2, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K13, K14)	9	64
		Kısmen Vardır (K1, K3, K9, K11, K12)	5	36
		Etkisi Yoktur	0	0
	Kürsübaşının Korunup Yaşatılmasına Dair Algı	Kurumlar Tarafından Desteklenmelidir (K1, K4, K7, K11)	4	29
		Etkinlikler Harput'ta Düzenlenmelidir (K3, K9, K13, K14)	4	29
		Tanıtımı Yapılmalıdır (K2, K5, K11, K12)	4	29
	Oteller Program Düzenlemelidir (K6, K11, K13)	1	7	
Kürsübaşının Diğer Sohbet Toplantılarından Farkı (Özgünlük Algısı)	Tamamen Farklıdır (K1, K7, K8, K10, K11, K14)	6	43	
	Kısmen Farklıdır (K2, K3, K5, K6, K9, K13)	6	43	
	Fark Yoktur (K4)	1	7	
	Fikrim Yok (K12)	1	7	
Tesis Kabiliyeti				
Otelin Kürsübaşı Tecrübesi	Sürekli Şekilde Yapılıyor	0	0	
	Yapılıyor, Süreklilik Arz Etmiyor (K1, K3, K5, K7, K8, K11, K13)	7	50	
	Hiç Yapılmadı (K2, K4, K6, K9, K10, K12, K14)	7	50	
Kürsübaşı İçin Uygun Mekân	Mevcut (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11, K12, K13)	12	86	
	Mevcut Değil (K9, K14)	2	14	
Muhtemel Maliyet ve Getiri				
Kürsübaşı Etkinlik Soru/Talepleri	Talep Geliyor (K4, K5)	2	14	
	Nadiren Talep Geliyor (K1, K3, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13)	9	64	
	Talep Gelmiyor (K2, K12, K14)	3	21	
Maliyet Tahmini	Kurtarır (K2, K5, K6, K10, K11)	5	36	
	Desteklenirsek Kurtarır (K7)	1	7	
	Kurtarmaz (K1, K3, K4, K8, K9, K12, K13, K14)	8	57	
Gelir	Artırır (K2, K6, K10, K11)	4	29	
	Kısmen Artırır (K5)	1	7	
	Artırmaz (K1, K3, K4, K7, K8, K9, K12, K13, K14)	9	64	

Kürsübaşı teriminin otel yöneticileri için ifade ettiği anlamı ele almaya yönelik 1. soruya *Kürsübaşı terimini daha önce duymuş muydunuz? Cevabınız evet ise, kürsübaşı teriminin sizin için ne ifade ettiğini söyler misiniz?* sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, katılımcıların K1: *“Duymuştum. Elazığ’ın musikisini yansıtan ve musiki ortamında yapılan söyleşiler, sohbet”*; K5: *“Evet. Elazığ’ın yöresel müziklerinin çalındığı, muhabbet edildiği, yörenin sorunlarının tartışıldığı halk meclisi.”* ve uzun yıllar Elazığ dışında yaşamış bir otel yöneticisinin (K11): *“Ben yıllardır Elazığ dışında yaşayan birisiyim. Urfa’yı duyuyoruz mesela ama kürsübaşını ben Elazığ’a gelince duydum. Bildiğim kadarıyla bir kürsü var ve ona uygun mekân var. Yerel kıyafetli insanlar efsaneler anlatıyorlar. Görsel oyunlar var içinde.”* şeklinde yanıt verdiği; bu bilgiler ışığında katılımcıların, kürsübaşı geleneği hakkında -kimileri yüzeysel olsa da- belli ölçüde bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, kürsübaşını sohbet, müzik, eğlence, toplanma, söyleşiler, yöresel müzik programı, Harput kültürü, birlik, beraberlik, yer minderi gibi çağrışımlarla karakterize etmektedirler. Tablo 6’da, kürsübaşı teriminin Elazığ’daki otel yöneticileri nezdinde kavramsal karşılığının kodlandığı görülmektedir. Buna göre otel yöneticileri kürsübaşı terimini en çok *“Müzik/Musiki”* (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8); *“Söyleşi/Sohbet”* (K1, K2, K5, K6, K14); *“Elazığ”* (K3, K5, K7, K8, K10); ve *“Yöresel/Mahalli”* (K4, K5, K7, K8, K10) kavramlarıyla ilişkilendirmişler; sırasıyla diğer kodlar *“Çalgı”* (K5, K6, K14); *“Kültür”* (K7, K10, K13); *“Toplanma”* (K2, K6); *“Harput”* (K7, K14); *“Organizasyon”* (K7, K13); *“Eğlence”* (K2, K6); *“Görsel Oyun”* (K11); *“Kürsü”* (K11); *“Halk Meclisi”* (K5); *“Tarih”* (K10); *“Efsaneler”* (K11); *“Yerel Kıyafet”* (K11); *“Geleneksel”* (K14); *“Yer Minderi”* (K9) şeklindedir. Bu yanıtlar doğrultusunda, Elazığ’daki otel yöneticilerinin kürsübaşını zihinlerinde Elazığ’a özgü, mahalli, musiki tarafı ağır basan bir sohbet şeklinde haritaladıkları anlaşılmaktadır.

Geleneksel kürsübaşı Sohbet toplantılarına nasıl sahip çıkılabileceğini ve bu geleneğin yaşatılması adına hangi adımların atılması gerektiğini ölçmeye yönelik 2. soru olan, *“Kürsübaşı sohbet toplantılarının unutulmaması, canlandırılması adına size göre hangi adımlar atılmalıdır?”* sorusuna K3: *“Haftada bir falan Harput’ta güzel bir mekânda birtakım organizasyonlar yapılabilir. Otelde de bunu yapabilirim ama Elazığ kenti daha çok pazarlama çalışanlarına, şirketlere hitap ettiği için, kürsübaşı onlar için pek bir şey ifade etmeyecek. 100 tl verin size kürsübaşı organizasyonu sunalım diyebileceğim kadar durumları iyi değil zaten.”*; K7: *“Bence kürsübaşı 10 yıl önce bitti. Maalesef o zamanki kürsübaşı ekibi gibi donanımlı bir ekip de yok. Bir sahneye 3-4 bin TL para talep ediyorlar. Kültür Turizm İl Müdürlüğü’nün destek olması gerekir.”*; K11: *“Kurumların desteğine ihtiyaç var. Fuarlara katılmak gerekir, reklamının yapılması gerekir ve öne çıkarılmalı bence bu gelenek. Otellerde yapılacak etkinliklerle de destek verilebilir kürsübaşına. Yerel kuruluşların ve otel işletmelerinin icra etmesiyle sürdürülebilir bir hâl alacağımı düşünüyorum.”*; K13: *“Bence bu iş, elbette otellerde de olabilir ama ben bunun Harput’ta icra edilmesinden yanayım. Harput’ta yöresel bir alan oluşturulmalı bir kültürel ev gibi de düşünebiliriz. Her akşam da icra edilebilecek bir mekân olabilir.”* cevapları göstermektedir ki, yöneticiler bu geleneğin yaşatılması için tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerektiğini (K2, K5, K11, K12), belli mercilerden bir desteğe ihtiyaç duyulduğunu ve kürsübaşı geleneğinin Harput’la özdeşleştiğini (K3, K9, K13, K14) düşünmektedirler. Bunun yanında katılımcıların, geleneksel kürsübaşı kültürünün unutulmaması için en çok *“Kurumlar tarafından desteklenmelidir”* (K1, K4, K7, K11) çözüm önerisine başvurdukları anlaşılmaktadır.

Türkiye’nin birçok yöresinde geleneksel sohbet toplantısı kültürüne rastlamak mümkünken, bu yörelerdeki sohbet toplantılarında içerik ve işleyiş bakımından birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Kürsübaşı, özgün ve Harput’la bütünleşen bir sohbet toplantısı olup, katılımcılara yöneltilen 3. soru olan: *“Kürsübaşının, diğer bölgelerdeki benzerlerinden (Urfa Sıra Geceleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Çankırı Yaren, Balıkesir Barana vb.), sizce bir farkı var mıdır? Varsa, farkı sizce nedir?”* sorusuna K1: *“Farkı, diğerleri tamamen musiki, ama kürsübaşı sohbetle birlikte bir tartışma dayanışma ve konuşma ortamı yaratıyor. Gündelik meselelere eğiliyorlar”*; K3: *“Pek bir farkımız olduğunu düşünmüyorum fakat ilginç bir durum var. Urfa Sıra Geceleri dediğimiz zaman bütün Türkiye bundan haberdar ama dışarıya ben gittiğimde gördüm ki inanın kürsübaşını kimse bilmiyor.”*; K10: *“Sıra gecesi çok farklıdır. Şarkı türkü eşliğinde icra edilen ve daha çok eğlenceye yönelik bir organizasyondur. Kürsübaşı ise kültürel bir etkinliktir ve mâni / sohbet benzeri güncel olaylar konuşulur. Nasıl ki il mecliste toplanıyorsa, kürsübaşında da toplanılıp, şehrin sorunları masaya yatırılır. Bu da bir meclistir yani.”* şeklinde cevaplar veren katılımcılar olsa da birçok katılımcı, kürsübaşı ile diğer geleneksel sohbet toplantıları arasında çok büyük farklar olmadığını belirten, K6: *“Ben bu geleneksel toplantıların benzer*

karakterde olduğunu düşünüyorum”; K9: “Çok bariz bir farkının olduğunu düşünmüyorum.” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Tablo 7: Kürsübaşı ile Diğer Geleneksel Sohbet Toplantıları Arasındaki Farklılıklara Dair Katılımcı Görüşleri

Kürsübaşı ile Diğer Geleneksel Sohbet Toplantıları Arasındaki Farklılıklara Dair Katılımcı Görüşleri		
Fikir Beyanı	Frekans	Yüzde
Tamamen farklıdır	6	%43
Kısmen farklıdır	6	%43
Fark yoktur	1	%7
Bilgim yok	1	%7
Katılımcıların, Otel Misafirlerinden Gelen Kürsübaşı Taleplerine Dair Görüşleri		
Talep Durumu	Frekans	Yüzde
Talep geliyor	2	%14
Nadiren talep geliyor	9	%64
Talep gelmiyor	3	%21
Kürsübaşı Etkinliklerinin Otellerde Düzenlenme Durumu		
İcra Durumu	Frekans	Yüzde
Sürekli olarak yapılıyor	0	0
Yapıldı fakat süreklilik yok	7	%50
Yapılmadı	7	%50
Kürsübaşı Etkinliklerinin Otellerde Düzenlenmesinin Geleneğin Yaşatılmasına Etkisi		
Fikir Beyanı	Frekans	Yüzde
Etkisi vardır	9	%64
Kısmen etkisi vardır	5	%36
Etkisi yoktur	0	0
Kürsübaşı Etkinliğinin Mali Elverişliliği		
Fikir Beyanı	Frekans	Yüzde
Kurtarır	5	%36
Desteklenirsek kurtarır	1	%7
Kurtarmaz	8	%57
Otel İşletmelerinin Fiziksel Uygunluk Durumu		
Mekân durumu	Frekans	Yüzde
Mevcut	12	%86
Mevcut değil	2	%14
Kürsübaşı Etkinliğinin Gelire Etkisi		
Fikir Beyanı	Frekans	Yüzde
Artırır	4	%29
Kısmen Artırır	1	%7
Artırmaz	9	%64

Tablo 7’den de anlaşılacağı gibi, Elazığ’daki otel yöneticileri çoğunlukla, kürsübaşı sohbet toplantılarının Anadolu’da diğer yörelerde icra edilenlerden bir farkının olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında “kısmen farklıdır” ya da “tamamen farklıdır” düşüncesinde olan katılımcıların baskın çoğunluğunun, bu farkı ortaya koyacak tatmin edici cevaplar veremedikleri anlaşılmaktadır. Bunda, otel yöneticilerinin Anadolu’nun çeşitli yörelerindeki geleneksel sohbet toplantılarına, çalıştıkları ilin dışında yer alması sebebiyle çok vakıf olmamalarının ya da bu yörelere dair bilgi düzeylerinin yüzeysel olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Otellerdeki konukların kürsübaşı ile ilgili merak duygusunu ve potansiyel talebi ele almak adına 4. soru olan “Otel misafirlerinizden, kürsübaşı ile ilgili sorular, katılım talepleri vs. ne sıklıkla gelmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya K3: “Talep nadiren geliyor. Eskiden Elazığ’a turlar düzenlenirdi. İstanbul’dan uçakla kafiler gelir. Otobüs Adıyaman’da misafirleri alır, Nemrut, Hasankeyf, Ağrı, Van, Elazığ, Harput gezisi şeklinde bir güzergah izlenirdi. Konaklamalar da otelimizde yapılırdı. Artık öyle bir şey yok.” cevabını vermiştir. K5 ise, “Elazığ’dan ilginç bir şekilde talep gelmiyor. Özellikle tur gruplarından ve şehir dışından misafirlere böyle talepler alıyoruz. Yarıdan da azından geliyor talep diyebilirim misafirlerin. Kürsübaşı ağır kaçıyor misafirlere ve daha eğlenceli bir şeyler istiyorlar.” cevabını vermiştir. K7: “Ancak dersine çalışmış olan turist gelip soruyor. Bilenler

soruyor ancak.” Cevabını vermiştir. K1: “Çok az talep geliyor”; K2: “Şu ana kadar hiç talep gelmedi”; K6: “Nadiren talep geliyor” şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Tablo 7’den de anlaşılacağı gibi, otel yöneticisi katılımcılardan gelen yanıtlar, bu otellerin %78’inde (11 katılımcı) otel misafirlerinden kürsübaşı organizasyonu ile ilgili ya nadiren talep geldiğini ya da hiç talep gelmediğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık katılımcılardan yalnızca 2 kişi, kürsübaşı ile ilgili talep aldıklarını belirtmişlerdir.

Elazığ’da faaliyet gösteren otellerin kendi bünyesinde kürsübaşı organizasyonlarını ne sıklıkla yaptıklarını tespit etmek amacıyla otel yöneticisi katılımcılara yöneltilen 5. soru olan “Otelinizde şu ana kadar kürsübaşı geleneği ile ilgili organizasyonlar yapıldı mı? Yapıldı ise bu süreklilik arz etti mi?” sorusuna karşılık katılımcılar, K1: “Yaptık ama sadece musiki boyutunda yapıldı. Yani kürsübaşının özünün dışında bir organizasyondur”; K3: “Evet yaptık. Büyük bir firmanın sezon açılışında ses getirmesi için kürsübaşı ekibi geldi. Çok güzel geçmişti. 13 yıllık otel hayatımızda 3-4 kere ya oldu ya olmadı böyle organizasyonlar. Bunun temelinde aslında kürsübaşı icra edecek ekibin fahiş rakamlar talep etmesi var. Çok yüksek rakamlar talep ediyorlar. Biraz ikram yapın diyoruz, yanaşmıyorlar. Kafile için de bu çok para demek. Onların biraz pazarlığa yanaşması durumunda, otel de bir güzellik yapabilecek. Böyle organizasyonlardan, misafirler de çok memnun oluyor ama maalesef kürsübaşı ekibi parasal anlamda biraz daha aşağısını kabul etmiyor.”; K4: “Yapmadık. Mahalli müzik yapıyoruz enstrümanlar çalıyor ama o şekilde bir organizasyon yok. Yani heyet yok. Yöreye özgü 8 köşe şapkasını, şalvarını, gömleğini, kuşağını, yumurta topuk ayakkabısını giymiş adamlar olacak; K5: “Evet yapıldı, tur gruplarının isteği üzerine oldu ancak.”; K7: “Otelinizde kürsübaşı etkinliği 2 kez yapıldı” cevaplarını vermişlerdir. Katılımcıların Tablo 7’deki cevaplarından, Elazığ’daki otel işletmelerinin hiçbirinde, kürsübaşı organizasyonlarının sürekli olarak yapılmadığı ve araştırma kapsamındaki otellerin yarısının (7 otel işletmesi) bu organizasyonu daha önce hiç yapmadıkları sonucuna varılmaktadır.

Otel yöneticilerinden, geleneksel kürsübaşı sohbet toplantılarının otellerinde düzenlenmesinin bu geleneğin gelecek nesillere aktarılmasına ne gibi etkilerinin olacağını ölçmeye yönelik 6. soru: “Sizce kürsübaşı etkinliklerinin otelinizde icra edilmesinin, bu geleneğin yaşatılması ve kültürel mirasın korunması hususunda bir etkisi olur mu?” sorusuna cevaben K1: “Kısmi bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Bu tür etkinliklerin daha çok kültür sanatın olduğu ortamda icra edilmesi ve ticarileştirilmemesi lazım.”; K3: “Mutlaka olur ama destek görmesi lazım. İl Kültür Turizm Müdürlüğü’nün özellikle bu konuda aktif olması gerektiğini düşünüyorum.”; K9: “Olabilir ama destek görmesi gerekiyor.”; K10: “Evet, büyük etkisi olacaktır. İnsanların, Elazığ’ın önemli bir değerinin otelimizde uygulanıyor oluşundan haberdar olması, buraya yönelmelerine, dolayısıyla kültürün de yaşatılmasına vesile olacaktır.”; K11: “Korunması gereken bir sosyal miras bu. Bu programları tertip etmeyi otelde sürekli hale getirerek bir görmek lazım ki fikir beyan edebileyim. Ayrıca, kürsübaşı kültürünü yaşatan kişilerin öncelikle ekonomik kaynak bulması lazım ki bu gelenek ölmesin. Düşünsenize, ayda yılda bir kez bu organizasyonlar için kendilerinden talepte bulunulursa, onlar da bunu yapmak istemeyeceklerdir.” cevabını vermişlerdir. Bu yanıtlar doğrultusunda, Tablo 7’de, araştırmaya dahil olan Elazığ’daki 14 otel yöneticisinden 9’unun (%64) çalıştıkları otelde kürsübaşı organizasyonu yapılması durumunda bu geleneğin yaşatılacağını ve kültürel mirasın korunması hususunda fayda sağlanacağını düşündüğü görülmektedir.

Otel işletmelerinin, tesis bünyesinde düzenleyecekleri kürsübaşı organizasyonlarının muhtemel maliyetine, parasal açıdan gösterebilecekleri toleranslarını tespit etme amacıyla yöneltilen 7. soru olan: “Kürsübaşı geleneği ile ilgili etkinlik düzenlemeniz halinde, kürsübaşı ekibi için ödemek zorunda olduğunuz maliyeti kurtarabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcılar K1: “Hayır kurtarmaz çünkü daha önce yaptık, biliyoruz.”; K2: “Eğer pazarlaması etkili şekilde yapılırsa ve organizasyon her anlamda profesyonelce tertip edilirse rahatlıkla kurtarabileceğini düşünüyorum”; K6: “Bu konuda endişemiz yok. Evet kurtarır.”; K5: “Çok rahat kurtarır”; K7: “Böyle bir organizasyon düzenlememiz halinde, maliyeti kurtarma tek başımıza zor. Valilik, kültür turizm, halk eğitim ve belediyenin kültür turizm işlerine bakan kanalının destek olması gerekir.”; K11: “Tabi ki kurtarır. Belki başta maliyetine bu organizasyonları yaparız fakat sonrasında halkta bir kürsübaşı kültürü oluştuktan sonra kâr edebileceğimizi de düşünüyorum ben.” yanıtlarını vermişlerdir. Tablo 7’de katılımcıların cevapları incelendiğinde, yöneticilerin çoğunluğunun (%57), çalıştıkları otelde kürsübaşı etkinlikleri

düzenlenmesi durumunda kürsübaşı programında yer alacak kişilerin ücretlerinin maliyetini dahi kurtaramayacağını ifade ettikleri görülmektedir.

Elazığ'daki otel işletmelerinin, kürsübaşı organizasyonu yapabilecek fiziksel alana sahip olup olmadıklarını tespit etmek için katılımcılara yöneltilen 8. soru olan: “Kürsübaşı etkinliği için otelde uygun bir mekânınız var mı?” sorusuna, katılımcıların büyük çoğunluğu (%86) olumlu yanıt vermiştir. Tablo 7'den de görülebilen bu durum, Elazığ'daki otel işletmelerinin kürsübaşı organizasyonları tertiplenmesi hususunda bir mekân sorunu olmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılara, yöneticilik yaptıkları otelde düzenleyecekleri bir kürsübaşı organizasyonunun otel gelirlerini artırıp artırmayacağını tespit etmek amacıyla yöneltilen ve 9. soru olan: “Kürsübaşı etkinliğinin, otel gelirlerinizi artıracığını düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcılardan, Tablo 7'den de görüleceği üzere, K4: “Maliyeti yüksek olduğu için bir şey diyemem riskli bir iş.”; K13: “Hayır düşünmüyorum. İnsanlar burada gelir mi amaçlıyor yoksa aktivite mi? Urfa Sıra Gecesi kıvamında bir organizasyon görmek düşüncesiyle mi Elazığ'a gelirler? Yoksa Elazığ'ın kültürünü bu organizasyonlarda görmek için mi? Şimdiye kadar bu konuda başarılı olunamadı maalesef. Umarım bundan sonra daha iyi olur ve hem kültür korunur hem gelirler artar.”; K14: “Zannetmiyorum, aksine götürüsü olacaktır. Ses, gürültü probleminden dolayı kaybımız olur üstelik.”; K7: “Ben insanların talep göstereceğini düşünmüyorum. Çünkü bu deyim yerindeyse kendi özünden sıyrılıp eğlenceye dönmüş durumda.” cevapları elde edilmiştir.

Çalışmada, 12 otel yöneticisine yöneltilen, kürsübaşı sohbetlerinin otel işletmelerindeki icrası ile ilgili yukarıda sıralanmış olan toplam 9 soruya ilâveten, kürsübaşı geleneğine hakim olan 2 kanaat önderine kürsübaşı geleneğinin ritüelistik temelini yönelik bir soru yöneltilerek, kürsübaşı geleneğini tasvir etmeleri istenmiştir. Bu mülakatlardan elde edilen yanıtlar, aşağıda sunulmaktadır:

K15: “Bizim kürsübaşı değerimiz, 2006 yılından bu yana UNESCO'da yer alıyor. Kürsübaşları, küçük bir meclis görevini üstlenirler. Yazın yapılanın adı da havuzbaşdır. Bu gelenek önceleri aile içi ısınma aracı olarak kullanıldı. Sonradan sohbet, muhabbet, gezmeye gelenler derken ocakbaşından kürsübaşına taşınmış oldu. Sonraları fasıl heyetine dönüyor yani. Kürsübaşında hanımlar yoktu. Sadece erkeklerin katılım gösterdiği bir toplanma şekli idi. Haftanın belirli günlerinde, önceden tespit edilip kararlaştırılan evde, yatsı namazından sonra, sadece işleyişin değil, memleket meseleleri, hasta olanlar konuşulur, dertlerine derman bulunmaya çalışılır, kargın olanlar, küsler barıştırılır. Sonra eğlenceye, meşke geçilir. Ustalar kürsübaşında otururlar, çıraklar da daha çok ayak diplerinde yer alırlar. Usta-çırak ilişkisinin gelişmiş olduğu bir yerdir. Sonra yassılıklar verilir. Yassılık (yatsılık) dediğimiz kavram, ceviz, badem, pestil, kurutulmuş meyvelerdir. İstenirse, büyüklerin isteği doğrultusunda şahıslar 2-3 kişilik oyun oynayabilir. Daha sonra haftaya nerede buluşacağız, kimin evinde toplanalım diye mekân belirlenir. Püsün gecelerinde kadın erkek ayrı meşk yaparlarmış. Ocakbaşı zamanında meşk yapılırken bu şekildeymiş. Durum kürsübaşı adını alıp genişleyince, bu toplanma şekli kürsübaşlarına taşınmış. Kadınlar, farklı bir evde toplanır, tef çalarak eğlenirlermiş. Ya da zaten kürsübaşı icrasının yapıldığı evdeki o ses her yerden duyulur, böylece kadınlar da bundan istifâde ederlermiş. Ya evin sahibi ya da yaşça büyük olan kişi haydi şunu yapalım der ve o kişinin sözü doğrultusunda meclis yönlenir. Kürsübaşı adabı çok önemlidir. Oturmasından tutun, duruşunuza, konuşma tarzınıza kadar her bir husus, bir adaba uygun şekildedir. Ayak uzatamazsınız, ayak ayak üstüne atamazsınız. Kürsübaşı, saygı çerçevesinde icra edilir.”

K16: “Bir Kürsübaşı projemiz vardı. Tam da UNESCO tarafından, kürsübaşının somut olmayan kültürel miras listesine kabûl edildiğimiz dönemdeydi. Urfa'nın sıra geceleri Türkiye'de bilinmektedir fakat maalesef biz Urfa sıra geceleri gibi katkı koyamadık kürsübaşına. Dışarıdan gelip, kürsübaşına dahil olayım dersiniz Elazığ'da, önceden derneklere söyleyeceksiniz, hazırlık yapacaklar, sunum yapacaklar. Yani hali hazırda hemen geleyip kürsübaşı etkinliğine dahil olayım gibi bir durum maalesef söz konusu değil. Dolayısıyla UNESCO'nun sahip çıkması önemlidir fakat Elazığ'ın, Elazığlının sahip çıkması çok daha önemlidir. Bu geleneğin görsele dönüştürülüp, gelecek nesillere aktarılması adına önemlidir. Kürsübaşında ara oyunları vesaire var, onları da kürsübaşı geleneği içerisinde düşünmek gerekir. Benim çocukluk yıllarımdaki kürsübaşlarında matallar(masal) anlatıldı. Ortalama 10 gün kadar sürebiliyordu. Bu matallarda kahramanlık içeren hikâyeler vardı. Bu matalların da elbette özel anlatıcıları vardır. Mısır taraflarında, buna benzer icraların gerçekleştirildiği masal kahvehaneleri

vardır. Kürsübaşının bir kısmı yüzük oyunu, arı oyunları gibi, görseli tamamlayan, orta oyunlarının da olduğu bölümlerden oluşmaktadır.”

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçları, Harput kültürünün önemli bir ögesi olan kürsübaşı geleneğinin, otel yöneticileri nezdinde tam anlamıyla anlamsal karşılığını bulamadığını ortaya koymaktadır. Elazığ Belediyesi tarafından düzenli şekilde organize edilen kürsübaşı etkinlikleri ve Harput'ta bulunan konağın kürsübaşı müzesine dönüştürülmesi çalışmaları, bu kültürün yaşatılması adına önemli adımlardır. Ne var ki Elazığ ilinde faaliyet gösteren otel işletmelerinde, ekonomik kaygılar ve konuklardan gelen taleplerin azlığı gibi farklı nedenlerden ötürü, kürsübaşı etkinliği düzenleme ile ilgili somut bir plan veya projenin bulunmadığı görülmektedir.

Kürsübaşı sohbetleri ile ilgili olarak, geçmişe kıyasla günümüzde dikkate değer bazı farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel kürsübaşı sohbetlerinde, kimin evinde toplanılacağı kararlaştırılıp, her seferinde konuklar farklı kişiler tarafından ağırlanırken, günümüzde bu gelenek ortadan kalkmıştır. Kürsübaşı sohbetlerinin gerçekleştiği yerler artık eskiden yapıldığı gibi şahısların kendi mülkleri değil; ekseriyetle cemiyet, kurum veya dernekler tarafından belirlenen yerler olarak suni bir temsile dönüşmüş haldedir. Buna bağlı olarak, kürsübaşı etkinliklerinin icra edilme sıklığı da gözle görülür biçimde azalmıştır. Bunun yanında, günümüz turistik işletmelerinin, talep geldiği ölçüde, kürsübaşı etkinliklerini eskiden yapıldığı haliyle yalnız kış aylarında değil, yaz mevsiminde de düzenledikleri ve “kürsü” objesini, tabiatıyla yalnız görsel amaçlı kullandıkları görülmektedir. Ayrıca, özü itibarıyla eril bir sohbet kültürünü yansıtan kürsübaşı, günümüzde kadın izleyicilerle de buluşan bir organizasyon halini almıştır. Bütün bu değişimde temel sebep şehirleşme, teknoloji ve modern toplum dinamikleridir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak değişen talepler doğrultusunda, bu organizasyonlarda farklı uygulamalara gidildiği görülmektedir. Bu durum Metin, 2018; Atlı, 2016b; Çepik, 2020; Ünlü, 2018 ve Yüksel, 2018 tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Uygulamada karşılaşılan tüm bu kapsamlı dönüşüm, toplum dinamikleriyle kendiliğinden oluşmuştur. Bu dönüşüm, içinde bulunduğumuz zamanın ruhuyla, Harput'a özgü bu geleneğin ortak bir potada erimesiyle meydana gelmiştir.

Kürsübaşı sohbetlerindeki dönüşümü olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmek yerine, kürsübaşı geleneğinin imkân dahilinde, geçmişteki çıkış noktasından itibaren izleyiciye etkili şekilde anlatılabilmesi gerekmektedir. Bu sayede, hem yöre halkı hem de kürsübaşına merak duyan turist kitleleri, hikâyesini bildiği bu geleneğe günümüzde sunulduğu haliyle vakıf olacaklardır. Otel yöneticilerin aktardığı bilgiler ışığında, konukların kürsübaşı sohbetlerinin hareketli, eğlenceli olması yönünde bir beklenti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Divan edebiyatı, gazel, hoyrat gibi unutulmaya yüz tutan ve daha az rağbet gören ağır eserlerin icra edildiği düşünüldüğünde, toplumda her alanda kendini gösteren değişimin folklor, müzik, sanat ve sosyal yaşamda da görülebileceği anlaşılabilir bir olgudur. Buna göre, günümüz turistinin bu tür repertuar ve işleyiş bakımından kapsamlı bilgi gerektiren etkinliklerde izleyici olarak tolerans seviyelerinin düşük olması beklenen bir durum olup; toplum geleneklerinde ve ananevi anlayışta gözlemlenen değişimler, turist taleplerini de kaçınılmaz şekilde etkileyecektir. Yüksel (2018: 124) bu olguyu, gelenekselin güncel olanaklarla harmanlanarak geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması şeklinde açıklamakta; geleneksel mirasların -özgünlüğü korumak kaydıyla- yeniliklere ve gelişime adapte olmasının, günümüz koşullarının bir gereği olduğunu savunmaktadır.

Kürsübaşı sohbet toplantılarının özüne uygun biçimde, eskiden beri bu toplantıların içinde yer alan ve belli bir kültür-birikimsel olgunluğuna erişmiş bireylerle birlikte icra edilmesi, eskiden icra edilen kürsübaşı toplantıları hakkında fikir sahibi olunması babında önemlidir. Özellikle kış aylarında Harput'ta icra edilip kayda alınarak, ulusal nitelikteki belgesel kanallarında düzenli olarak ekranlara getirilmesi ve toplumsal kültür hafızasının tazelenmesi sağlanmalıdır.

Elazığ'daki otel işletmelerinde, kürsübaşı geleneği ile ilgili çalışmaların 2010 yılında kürsübaşının UNESCO tarafından SOKÜM listesine dahil edilmesini takip eden yıllarda başladığı, hatta kürsübaşını bir tanıtım aracı olarak kullanan işletmelerin dahi bulunduğu görülmektedir. Buna karşın, 2019 yılında meydana gelen Elazığ depremi ve 2020 yılının ilk çeyreğinde etkisini göstermeye başlayan koronavirüs salgını, bu çalışmaların askıya alınmasına neden olmuştur.

UNESCO'ya Öneriler: Kürsübaşı kültürünün en önemli temsilcilerinden olan, yaşayan insan mirası sıfatındaki şahıslarla görüşmeler yapılmalı, bu kültür mozaığının envanter zenginliğine katkı sağlanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, geleneksel kürsübaşı sohbet toplantılarının son temsilcileri, XXI. yüzyılda yok denecek kadar azdır. Bu fırsatın iyi değerlendirilmesi ve kürsübaşı toplantılarının emsâl kişilikleri ile ayrıntılı mülakatlar yapılarak, bunların kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu hususta otobiyografik ya da biyografik türden eserlere rastlanmakla birlikte, bütün bu neşriyatın topyekûn bir araya getirilmesi ve sistematik bir kayıt oluşturulması önemli bir alanyazınsal ihtiyaçtır.

Oteller Öneriler: Katılımcıların da ifade ettiği gibi kürsübaşı artık otellerde nadiren icra edilmekte, yapılan az sayıdaki etkinlik de özünün dışına çıkmak suretiyle, suni bir temsile dönüşmektedir. Bu konuda otel yöneticilerinin kürsübaşı ile ilgili daha kapsamlı bilgi edinmesi gerekmektedir. Elazığ'da faaliyet gösteren oteller, çağın gereklerine uygun şekilde, etkinlik programlarında küçük rötuşlar yaparak hem izleyicinin hoşnut olacağı bir atmosfer yaratıp hem de bu geleneğin temel taşlarını izleyiciye yansıtabileceklerdir. Otel yöneticilerinin, kürsübaşı etkinliğinin çalıştıkları otelde düzenlenmesini sürdürülebilir bir faaliyet olarak görmedikleri; bu etkinliklerin yapılmasına olumsuz yaklaşımlarının temel tetikleyicisinin ise ekonomik nedenler olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında seyahat acentelerinin, Harput'a yönelik tur programlarının içerisine kürsübaşı unsurunu eklemesi; otel işletmelerinin de aynı şekilde, konukların Harput'a ulaşımı için transferler hizmeti sunması, bu geleneğin canlandırılmasına katkıda bulunabilecek adımlardır.

İlgili Kurum ve Kuruluşlara Öneriler: Elazığ Belediyesi kürsübaşı ekibi, Elazığ ilinde bu etkinlikleri belirli günlerde düzenleyen tek kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu geleneğin halka inmesi ve tabana yayılması adına bu önemli bir gelişme olmakla birlikte; kış mevsiminde yapılmaması ve kürsü unsurunun, kürsübaşıyla anlam kazanan ikramlıkların, masal, fıkra, menkıbe ve edebi türden anlatımların bu etkinliklerde yer almamasından ötürü şu aşamada kürsübaşını yaşatma çabaları bir "temsil" olmaktan öteye gidememektedir. Salt enstrümanlarla ve seslendiricilerle icra edilen bu temsiller, yarattığı otantik hava ve şekil itibarıyla bir canlı müzik etkinliğinden daha fazlasını ortaya koymasına rağmen, halen geleneksel kürsübaşı çerçevesinden uzaktır. Kürsübaşı geleneğinin toplum hafızasında yer teşkil edebilmesi ancak bu geleneğin temsilcilerinin desteklenmesine bağlıdır. Böylece, bu geleneğin temsilcileri hem istihdam edilerek motive edilecek hem de önemli bir halk kültür ögesine sahip çıkmış olacaktır. Bu sayede, özünden uzaklaştırılarak kürsübaşı geleneğinin dışında icra edilen temsillerin de önüne geçilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, A. (2018). *Şanlıurfa'dan Elazığ'a Sıra Gecesinden Kürsübaşına*. Ss. 29-42. Elazığ Belediyesi - Türkiye Yazarlar Birliği Şehir Kültürü ve Kültürlü Şehir Sempozyumu. 5-6 Ekim 2018. Elazığ Belediyesi Yayınları.
- Ar, H. (2015). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Atlı, S., (2015). Somut Olmayan Kültürel Mirasa Bir Örnek: Balıkesir Pamukçu Erfene Sohbet Toplantıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), Ss. 7-25.
- Atlı, S., (2016a). Erzincan-Kemaliye (EğİN) Sıra Gezme Sohbet Toplantıları ve "EğİN Fasıl Grubu". *Karadeniz Araştırmaları*. Sayı: 51. Ss. 273-300.
- Atlı, S., (2016b). *Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir İnceleme*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Atlı, S. (2018). *Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir Değerlendirme*. Milli Folklor, 30(117) Ss. 88-101.
- Azar, B. (2013). *Bir Aidiyet İfadesi: Bize Harputlu Derler*. Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ, 23-25 Mayıs 2013. Ss. 193-200.
- Azar, B. (2015). *Folklor-Şiir ve Cenani Dökmeci*. Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu, Elazığ 14-16 Mayıs 2015. Ss. 265-274.

- Bak, S. (2007). *Domestic and International Cultural Tourism in the Context of Intangible Heritage. Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges İçinde*. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting, Vietnam 11-13 December 2007.
- Başkan, K. & Avcıkurt, C. (2015). *Kültürel Miras Değeri Olarak Somut Olmayan Geleneksel Tören Keşkeği İncelemesi*. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı içinde. 14-16 Mayıs 2015 Ss. 618-626
- Ben Anadoluyum, Trt Müzik, Ben Anadoluyum, Elazığ-Harput Kürsübaşı, www.trt.net.tr/anasayfa/vod.aspx?tur=tv&sk=733f9340-6471-4c54-978a-8abdaad32df&sg=7b77248d-447c-4f3b-91be-7bdd740d60d7&sm=87d65e20-d464-4744-b356-f13274385331 Gösterim tarihi: 29.03.2012, Erişim Tarihi: 28.04.2019.
- Bıçak, R. (2015). *Hafız Osman Öge*. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi. Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu, Elazığ 14-16 Mayıs 2015. Ss. 413-421.
- Bican, Z. (2014). *Kara Erik Çağala*. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi. 1(2). Ss. 23-27
- Buzarovski, D. (2013). Digital Extension of Music Memory – Music as a Collective Cultural Memory. *Kultura/ Culture* 4, (2013). Skopje: Mi-An: ss. 123–29.
- Çarsancaklı, Z. (2002). Kürsübaşı Sohbetleri: Hatıralardan Bir Demet Dert Yumağı. İstanbul.
- Çepik, F. (2020). *Geleneksel Sohbet Toplantıları Bağlamında Şanlıurfa Sıra Geceleri Üzerine Bir İnceleme*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirbaş, A. (2015). “Benliğini, Kültürünü, Özünü Kaybetmesinler”, <http://www.elazigsehirgazetesi.com/ozel-haber/benligini-kulturunu-ozunu-kaybetmesinler-h507.html>, Erişim tarihi: 7 Ocak 2016
- Ekici, M., (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi. *Milli Folklor*. 16(61). Ss. 5-12
- Ekici, M., & Fedakâr P., (2013). 55(100) “Ege Üniversitesi” Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası “Yaşatarak Koruma” *Milli Folklor*.
- Ekim, G. (2012). Coro Bozo ve Anadolu’daki Sohbet Toplantılarında Görülebilen Benzerlikler. *Akademik Bakış*. (30). Ss. 1-16.
- Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kürsübaşı Geleneği, <https://elazig.ktb.gov.tr/TR-96038/kursubasi-gelenegi.html>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.
- Eroğlu, T. (1989). Harput Müziğinin Türk Müziği İçindeki Yeri, *Milli Folklor Dergisi*, 1(2).
- Eroğlu, T. (1996). *Nevşehir ve Elazığ’da Sıra Odaları ve Kürsübaşı Sohbetleri*, I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eroğlu, T. (2017). Türk Halk Müziğinin Türkiye’deki Coğrafi Bölgelere Göre Temel Özellikleri Bakımından İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(41). Ss. 513-527.
- Esfehani, M.H. & Albrecht, J.N. (2016). Roles of Intangible Cultural Heritage in Tourism in Natural Protected Areas, *Journal of Heritage Tourism*. Ss. 1-15.
- Güdü, Ö., Sonat, S., & Bozok, D. (2015). *El Sanatları ve Turizm İlişkisi Çerçevesinde Türk Halı Dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Örnekler Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. 14. Geleneksel Turizm Paneli Bildiriler Kitabı. Sakarya. Ss. 564-579.
- Karkın, M., & İmik, Ü. (2010). Harput Müzik Kültürü. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*.

- Kılıç, O. (2007). Harputlu Hacı Osman'ın 1725 Tarihli Terekesi ve Düşündürdükleri. *Turkish Studies*. 2(1).
- Kırmızıgül, T. (2019). *Harput (Elazığ) Musikisinde Kullanılan Çalgıların Musiki İçerisindeki Ağız-Tavır ile Etkileşimleri*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koçak, H. (2003). *Türk Halk Müziği Terminolojisi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Marshall, C. ve Rossmann, G.B. (2016). *Designing Qualitative Research*. Sage Publications.
- Metin, T.C. (2018). Animasyon Hizmetleri Kapsamında Türk Gecelerinin Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları Bağlamında Değerlendirilmesi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences*, 1(1). Ss. 34-44.
- Morozova, N. ve Morozov, M.M. (2018). Intangible Cultural Heritage as an Essential Element Of Cultural Tourism Infrastructure. *Culture, Heritage and Tourism Development*. Ss. 82-85.
- Oğuz, Ö. (2013). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Türkiye Romanya Geleneksel Ortak Mutfağı Projesi*. Aynı Tadı Paylaşmak: Türkiye-Romanya Geleneksel Ortak Mutfağı Çalıştay Bildirileri İçinde . Ss. 7-10.
- Öcal, M. (2013). Türk Halk Müziğimizde Toplu Çalma Söyleme Geleneği. *Folklor/Edebiyat*. 19 (75). Ss. 129-157.
- Önal, H. (2011). *Paşa Demirbağ*. Ankara: Manas Yayıncılık.
- Petronela, T., (2016). *The Importance of the Intangible Cultural Heritage in the Economy*. 3rd Global Conference on Business, Economics, Management and Tourism. 26-28 November 2015, Rome, Italy. Ss. 731-736
- Sahil, A. (2019). Türk Halk Müziğinde Sıra Gecesi, Kürsübaşı Gecesi ve Barana Sohbet Geleneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(91). Ss. 171-190.
- Schwamborn, Y. İ. (2019). Comparison of the “Oki-gotatsu” in the Traditional Japanese House and the “Kürsü” in the Traditional Harput House. *Intercultural Understanding*. Ss. 15-19.
- Seyfeli, M. (2016). *Ahiliğin Günümüzde Yaşayan Geleneklerinden Kırşehir Ahiler Meclisi*. Ss. 244-269. Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları. Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yaren Bildiriler.
- Sönmez, T.G. (2017). *Uygur Meşrepleri Üzerine Bir İnceleme*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sunguroğlu, İ. (1959). *Harput Yollarında*. İkinci Cilt. Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Sunguroğlu, İ. (1968). *Harput Yollarında*. 4. Cilt. Özyayın Matbaası: İstanbul.
- Şentürk, N. & Ozanoğlu, T. (2015). *Harputlu Bir Mahalli Sanatçı: Mustafa Döner*. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi. 3. Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu. Ss. 331-335.
- Tracy, S. J. (2020). *Qualitative Research Methods Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact*. John Wiley and Sons Inc.
- UNESCO, Convention For The Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, <https://ich.unesco.org/doc/src/07483-EN.pdf>, Erişim tarihi: 01.02.2019.
- UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>, Erişim tarihi: 22.07.2019.
- UNESCO, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi, <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>. Erişim tarihi: 06.12.2020.

- Ünlü, Z. (2018). *Türkiye’de Geleneksel Sohbet Toplantıları ve bu Toplantılarda Toplu Çalma Söyleme Geleneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Vecco, M. (2010). A Definition of Cultural Heritage: From Tangible to the Intangible. *Journal of Cultural Heritage*. 11(2010). Ss. 321-324.
- Yalçın, M. (2012). *Karga Zarif*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Şahin, T. (2016). Eğitim Fakültelerindeki Araştırma Görevlilerinin Mesleki Deneyimlerinin İncelenmesi: Araştırma Görevlisi Olmanın Anlamına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi / *Journal of Educational Sciences*, Haziran, Cilt-Sayı: 44, ss.143-168
- Yılmaz, M.A. (2019). Geleneksel Bir Sohbet Toplantısı: Kürsübaşı Sohbetleri. *Journal of World of Turks*. 11(1). Ss. 7-21.
- Yüksel, İ. (2018). Kotatsu Örneğinden Yararlanarak Geleneksel Harput Evindeki Kürsü Kullanımının İyileştirilmesi ile Geleneksel Türk Evi’nin Restorasyonu’nda Isınma İhtiyacının Karşlanması. *Online Journal of Art and Design*. 6(3). Ss. 118-126.